

УДК 598.2(477.7)

**Перспективи збереження біорізноманіття та зоокомплексів
у національному природному парку «Джарилгацький»
шляхом зонування території та приєднання нових ділянок**

В. І. Лисенко*, О. І. Кошелєв, В. О. Кошелєв**, О. М. Писанець****

**Мелітопольський інститут соціальних та екологічних технологій*

Міжнародного університету «Україна», Мелітополь, Україна, vilysenk@rambler.ru

***Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,
Мелітополь, Україна, akoshelev4966@gmail.com*

**Prospects for biodiversity and animal communities conservation
in the National Park “Dzharylgatsky”
through territory zoning and aggrandizement**

V. I. Lysenko*, O. I. Koshelev, V. O. Koshelev**, O. M. Pysanets****

**Melitopol Institute of Social and Environmental Technologies
of International University “Ukraine”, Melitopol, Ukraine*

***Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Melitopol, Ukraine*

Національний природний парк «Джарилгацький» (далі Парк), створений 11.12.2009 р. у Скадовському районі Херсонської області, розташований у межах Рамсарського угіддя «Каркінітська та Джарилгацька затоки» (87 000 га), знаходиться на важливому шляху масової міграції птахів і є територією потужного трансконтинентального Азіатсько-Європейського екокоридору, де перебувають у різні сезони року рідкісні види птахів, що потребують особливої охорони. Парк має за мету збереження, відтворення та раціональне використання типових і унікальних природно-ландшафтних та історико-культурних комплексів північного Причорномор'я. Його створення пропонувалось із давніх часів (Браунер, 1929) і в останні роки (Ардамацкая, 1998; Ардамацкая, Полуда, 2000; Marushevsky, 2003; та інші). Одне з найважливіших завдань, покладених на Парк, – збереження водно-болотного угіддя між народного значення «Каркінітська та Джарилгацька затоки» та його природних компонентів.

Однак наразі Парк має невелику площу – лише 10 000 га, у тому числі 805 га земель державного підприємства «Скадовське дослідне лісомисливське господарство», що вилучаються в установленому порядку та надаються Парку у постійне користування, і 6 726 га земель державного підприємства «Скадовське дослідне лісомисливське господарство» та 2 469 га акваторії Джарилгацької затоки Чорного моря, що включаються до його складу без вилучення у землекористувачів (Положення про НПП «Джарилгацький»). Існуюча площа Парку складає лише 8,1 % акваторії Джарилгацької затоки. Остання площа акваторії цієї затоки, а також прилеглих до неї Каржинської та Каланчацької заток, які входять до складу Каркінітської затоки в межах Херсонської області, де розташований Парк, не мають природоохоронного статусу.

Цього явно недостатньо для ефективної охорони водно-болотного комплексу Рамсарського угіддя «Каркінітська та Джарилгацька затока» в межах Херсонської області, та забезпечення стійкості цієї екосистеми. Поза зоною парку залишається комплекс унікальних островів та півостровів з оточуючим їх аквально-острівним комплексом, де зосереджуються десятки тисяч водних і навколводних птахів у період гніздування, міграцій та зимівлі, і які є невід'ємним компонентом єдиної аквально-острівної системи зони Джарилгацької, Каржинської, Каланчацької та Широкої заток Чорного моря.

Цей незаповіданий природний комплекс поступово освоюється, тут здійснюється руйнівна експлуатація рибних запасів та інших об'єктів морської фауни, проводиться потужне браконьєрське полювання на водоплавних птахів. Все вище означене спонукає до необхідності невідкладного істотного розширення материкових територій і акваторій Парку

та для забезпечення необхідних потужностей збереження аквально-острівного комплексу Рамсарського угіддя «Каркінітська та Джарилгацька затоки» в межах Херсонської області.

Важливо приєднати до Парку такі території: частину акваторії Джарилгацької затоки, що не увійшла до території Парку (близько 27 291 га): від 46.00.58 N 33.03.29 E на кінцевій східній частині о. Джарилгач, по прямій лінії по затоці з точкою у 46.06.32 N 33.04.00 E на межі Каржинської затоки. Пропонується як господарська зона. Косу та острови Каржинські (500 га), як заповідну зону, у постійне користування) та Каржинську затоку (1 800 га як господарську зону) від 46.06.42 N 33.01.13 E (західна точка) із північною точкою 46.09 N 33.01 E та координатами 46.07 N 33.08 E на сході, загальною площею 2 900 га. Каланчацьку затоку, разом із Карабойською затокою, що розташована на північний захід від півострова Хорли (Карабойську, як господарська зона, 4 050 га), острови Каланчацькі з кілометровою смугою затоки навколо них (1 100 га) та південну частину півострова Карадай (800 га) – як заповідна зона, у постійне користування. Затоку Широку (850 га, як господарську зону) з острівками Устрічними та косою (300 га, як заповідну зону, у постійне користування) від 46.04.37 N 33.18.36 E до точки 46.04.32 N 33.21.57 E із координатами на півночі 46.06.43 N 33.19.59 E (загальною площею 1 150 га).

Включення акваторій заток Каржинська, Каланчацька, Карадайська, Широка та островів Каржинські, Каланчацькі, Устрічні з косами та південну частину півострова Карадай в територію Парку буде сприяти перш за все збереженню, відновленню та збагаченню орнітофауни островів та заток.

Орнітофауна акваторій та островів, що пропонується до включення у склад Парку, дуже багата. Тут розмножується у різні роки близько 20,5 тис. водно-болотних птахів. Більшість водоплавних гніздиться на островах, у лагунах та на черепашково-піщаних півостровах з очеретом чи іншою галофітною рослинністю. Основні колонії представлені на Каланчацьких островах (18 тис. пар), Устрічних (1,1–5,0 тис. пар), Каржинських (1,7–5,2 тис. пар). У межах запропонованої для включення в Парк території гніздяться такі водно-болотні птахи: баклан великий *Phalacrocorax carbo* Linnaeus, 1758 (близько 2,8 тис. пар), чепури велика *Egretta alba* Linnaeus, 1758 (300–700 пар) і мала *E. garzetta* Linnaeus, 1758 (500–970 пар), чапля сіра *Ardea cinerea* Linnaeus, 1758 (600–1 200 пар), мартини середземноморський *Larus melanocephalus* Temminck, 1820 (6,8–17,5 тис. пар), жовтоногий *L. cachinnans* Pallas, 1811 (1 тис. пар) і каспійський *L. ichthyaethus* Pallas, 1773 (65 пар), кричак чорнодзьобий *Gelochelidon nilotica* Gmelin, 1789 (40 пар), рябодзьобий *Thalasseus sandvicensis* Latham, 1787 (5 тис. пар), річковий *Sterna hirundo* Linnaeus, 1758 (2000 пар), коловодник звичайний *Tringa totanus* Linnaeus, 1758 (155 пар), може гніздитися каспійський кричак *Hydroprogne caspia* Pallas, 1770 тощо.

Угіддя мають велике значення в національному та міжнародному масштабі для мігруючих птахів: тут спостерігалось 100–150 тис. особин навколводних птахів восени та 100 тис. навесні. Це місце линяння лебедя-шипуну *Cygnus olor* Gmelin, 1789. У період міграцій тут збирається до 75 тис. особин інших гусеподібних. Під час міграції переважна кількість птахів концентрується на відкритій воді, прибережних мілинах, островах і солончаках. У міграційних скупченнях найчастіше та у найбільшій кількості представлені свищ *Anas penelope* Linnaeus, 1758 (1,5 тис. ос.), крижень *A. platyrhynchos* Linnaeus, 1758 (17–43 тис. ос.), гуска білолоба *Anser albifrons* Linnaeus, 1758 (4 834–5 840 ос.), зустрічається червоновола казарка *Rufibrenta ruficollis* Pallas, 1769, попелюх *Aythya ferina* Linnaeus, 1758 (2,6–5,5 тис. ос.), лебідь-кликун *Cygnus cygnus* Linnaeus, 1758 (700–1 000 ос.), лебідь-шипун (8 200–11 000 ос.), лиска *Fulica atra* Linnaeus, 1758 (32,5–37,5 тис. ос.), мартини жовтоногий (6 тис. ос.) і звичайний *Larus ridibundus* Linnaeus, 1766 (25 тис. ос.), пелікан рожевий *Pelecanus onocrotalus* Linnaeus, 1758 (600–1 000 ос.), баклан великий (до 8,5 тис. ос.) та інші.

Узимку тут може зупинятися понад 20 тис. качок, а під час міграцій по берегах заток можна побачити сотні тисяч брижачів *Philomachus pugnax* Linnaeus, 1758. 115 видів птахів занесено до різних охоронних списків, понад 30 із них – до Червоної книги України.

Також пропонуємо Фейн (9,5 га), що має вилучення), що розташована на архітектурних мастків ро початку XX ст.

Треба включити до складу Парку Каркінітської затоки) узбережжя акваторія, що примикає до берегів рідкісних видів риби і дозволяє можливість контролювати стан відпочинку, сприяти охороні Каркінітської затоки, а також на о. Джарилгач та його півострові.

Пропонується також до складу Парку Свинячої та Овечій (250 га) мису о. Джарилгач. Акваторія має значення. Всі перераховані території зимівлі. Тут відмічено наявність наданої у постійне користування комплексу охорону найціннішої і означеної екосистеми. Це сприятиме навантаження та заповнюванню. Буде удосконалено умови оптимізації територіальних умов до площі Парку без втручання в геоморфологічних, гідрологічних, екологічного стану, збереження та забезпечити раціональне використання рекреаційної діяльності.

Загальна площа акваторії, що удосконалення території о. Джарилгач, загальною площею «Пиндики» (1 800 га) та її частини заповідну. Ця смуга затоки є частиною заповідної зони на острові Джарилгач ботанічного державного заповідника.

Природний комплекс острівних антропогенних перетворень різноманітний. Спостерігалися різноманітні рослинного покриву, наявність відтворення флори та фауни. Для оптимізації ландшафту та відновлення та поширення ендемічних, рідкісних видів рослин, відновлення корінних рослин також проведено реорганізацію навантаження, що не виснажує територію.

В остаточному варіанті виконання поставлених завдань числі території з вилучення (Джарилгацької затоки) із складу Парку. Розвиток екологічної системи.

